

EIROPAS SAVIENĪBA

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**

ANNO 1919

PROFESIONĀLAJĀ IZGLĪTĪBĀ IESAISTĪTO
VISPĀRIZGLĪTOJOŠO MĀCĪBU PRIEKŠMETU PEDAGOGU
KOMPETENCES PAAUGSTINĀŠANA

Inta Genese-Plaude

E- Kulturoloģija

INDIVĪDA UN SABIEDRĪBAS ATTIECĪBAS KULTŪRĀ

Materiāls izstrādāts

ESF Darbības programmas 2007. - 2013.gadam „Cilvēkresursi un nodarbinātība”
prioritātes 1.2. „Izglītība un prasmes”
pasākuma 1.2.1. „Profesionālās izglītības un vispārējo prasmju attīstība”
aktivitātes 1.2.1.2. „Vispārējo zināšanu un prasmju uzlabošana”
apakšaktivitātes 1.2.1.1.2. „Profesionālajā izglītībā iesaistīto pedagogu
kompetences paaugstināšana”

Latvijas Universitātes realizētā projekta

**„Profesionālajā izglītībā iesaistīto vispārizglītojošo mācību priekšmetu pedagogu
kompetences paaugstināšana”**

(Vienošanās Nr.2009/0274/1DP/1.2.1.1.2/09/IPIA/VIAA/003,
LU reģistrācijas Nr.ESS2009/88) īstenošanai.

Rīga, 2010

1.mācību stunda

INDIVĪDS UN SABIEDRĪBA

Mācību stundas mērķis:

Izprast indivīda un sabiedrības mijattiecību ietekmējošos faktoros un indivīda lomu kultūrā.

Mācību stundas uzdevumi:

- veidot izpratni par indivīda lomu kultūrā,
- veidot izpratni par sabiedrības veidošanās līmeņiem,
- veidot izpratni par kultūras ietekmi uz dažādu sociālo grupu mijiedarbību,
- noskaidrot tēmas izpratnei svarīgos jēdzienus,
- izpildīt darba lapu.

Pamatjēdzieni: *indivīds, sabiedrība, sociālā loma, sociālais statuss, sociālā grupa, socializēšanās.*

Mācību stundas rezultāti:

- 1) gūta izpratne par indivīda un sabiedrības savstarpējo attiecību veidošanās aspektiem,
- 2) apgūti indivīda un sabiedrības attiecību pamatjēdzieni,
- 3) aizpildīta darba lapa.

Resursi:

- prezentācija,
- metodiskie ieteikumi skolotājiem
- darba lapa skolēniem.

Stundas gaita:

Ierosināšanas fāze: Skolotājs/a frontāli noskaidro skolnieku priekšstatu un zināšanas par cilvēka un sabiedrības attiecību veidošanos, pamatjēdzieniem. Priekšstati un zināšanas tiek papildinātas ar jaunu informāciju.

Apjēgšanas fāze: Skolotāja vadībā tiek apgūti indivīda un sabiedrības mijattiecību aspekti un jēdzieni. Jaunās mācību vielas gaitā notiek diskusija un darba lapas aizpildīšana, nostiprinot viedokļa argumentēšanas un analītiskās domāšanas prasmes.

Refleksijas fāze:

Jaunās informācijas rezumējums un nostiprināšana.

Metodiskie ieteikumi skolotājiem.

Indivīda un sabiedrības mijattiecību raksturojums.

Cilvēks kultūrā ir tās galvenā vērtība, tās veidotājs un mērķis.

(Buceniece E. Saprāts nav ilūzija. R., Pētergailis, 1999.)

Sabiedrību veido indivīdu kopums un problēma par cilvēka vietu kultūras procesos un sabiedrībā vienmēr ir bijusi kultūras pētījumu centrā, jo kultūra un personība vienmēr bijuši cieši saistīti. Vēstures gaita apliecina, ka nekad nav pastāvējušas un nevar pastāvēt identiskas kultūras, jo katra sabiedrība savā laikmetā atkarībā no visdažādāko apstākļu kopuma veido savu pasaules redzējumu un izjūtu un fiksē cilvēka vietu tajā.

Amerikāņu kultūrfilozofs Klifords Gīrcs(Geertz) norāda uz universāliem cilvēka garīgās pasaules neatkārtojamības un sociālās dzīves sakārtošanas pamatiem un iezīmē cilvēka un pasaules attiecību **tikla** organizēšanas formulu, kurā galvenie lielumi jeb orientieri ir sistēmas un zīmes: “..*kļūt par cilvēku nozīmē kļūt par individualitāti, un par individualitātēm kļūst, vadīdamies no kultūras modeļiem, no*

vēsturiski radītām jēgas sistēmām, kas ļauj cilvēku mūžiem piešķirt formu, kārtību, nozīmi un virzienu”.

(Gīrcs K. Kultūru interpretācija.-R.: AGB, 1998.)

No šīs tēzes izriet atziņa, ka kultūras autors ir pats cilvēks un cilvēku kopums, kas noteiktajā laikā un telpā veido savas eksistences satura simbolisko tīklu no nozīmju, vērtību un uzvedības modeļu kopuma.

Kultūras ietekmi mēs ikdienā bieži nemaz nemanām, tikai dzīves gaitā laiku pa laikam nonākam pie secinājuma- esmu mainījies.....Kultūra- tas ir piedāvājums un iespēja cilvēkam sevi pilnīgot, un - nepastāv kultūra *‘vispār*, bet ir konkrētas formas- nacionālā, augstā, zemā, u.t.t. Cilvēka mūža viena daļa pāriet, pielāgojoties attiecīgās(- o) kultūras struktūrām, tomēr kultūrantropologs Klifords Gīrcs pētījumā „Kultūru interpretācija” uzsver viņa skatījumā būtiskāko aspektu cilvēka un kultūras attiecību trajektorijās – tā ir *„ārkārtīgā atkarība no noteikta mācīšanās veida (t.i., kultūru apguves- I.G.-P.): no spējas aptvert jēdzienus, no īpašu simboliskās jēgas sistēmu apjēgsmes un izmantojuma.”*

(Gīrcs K. Kultūru interpretācija. Rīga, AGB, 1998)

Faktori, kas ietekmē personības veidošanos kultūrā:

pagātne,

vēsturiskā atmiņa,

mitoloģija, reliģija, rituāli, tradīcijas,

ideāli un vērtības,

ģeogrāfiskā telpa,

dažādas sociālās institūcijas, grupas piederība un apziņa,

ekonomiskā dzīve(modeļi),

sabiedrībā valdošie uzskati,

ģimenes modelis u.c..

Savukārt, arī indivīds ietekmē kultūras procesus-

mainot, radot, kā arī veicot jaunatklājumus.

Radišana. Mikelandželo freskas fragments Siksta kapelā

www.home.schule.at

Minētie mijiedarbes faktori atbilstoši laikmeta īpatnībām uzskatāmi darbojušies jau no antīkās kultūras laikiem, ar kuriem mēdz fiksēt Rietumu kultūras pamatus:

Rietumu cilvēka raksturojums dažādos laikmetos

<i>Sabiedrība</i>	<i>Indivīds</i>
<i>Aizvēsturiskā sabiedrība</i>	<i>Indivīds ir sabiedrības daļa, rituālu, mītu izpildītājs un realizētājs, bez personiskās idejas. Sākotnējā, dievu radītā pasaule ir vienīgā patiesība, vērtība un paraugs.</i>
<i>Senebreju sabiedrība</i>	<i>Cilvēks ir Dieva radīts, ir vērtība. Dieva acīs Derība paredz arī atbildību: ebrejiem- kolektīvā Dieva priekšā, indivīdam- sabiedrībā. Ideja par cilvēka kā personības dzimšanu un sastapšanos ar Dievu. Ticība paceļ un rosina pārvarēt un mainīt sevi.</i>
<i>Antīkā sabiedrība</i>	<i>Cilvēks sevi uzlūko kā kosmosa daļu, kā visu lietu mēru. Saprāta, personiskās gudrības ideālu nostiprināšanās.</i>

	<i>Indivīda intereses sakrīt ar sabiedrības (polisas) interesēm. Indivīds- sabiedrības daļa; visiem vienādas intereses, vienādi ideāli.</i>
<i>Kristietība un viduslaiki</i>	<i>Dievs ir visa radītājs, paraugs, cilvēks- Dieva gribas realizētājs, grēcinieks, kam vēl nav individualitātes izjūtas. Cilvēks top tikai caur Dievu.</i>
<i>Renesanse</i>	<i>Indivīds- atsevišķa brīva personība, kurā triumfē Dievs un daba. Cilvēka radošās aktivitātes atraisīšanās kā spēka, talantu un varas apliecinājums. Skaistais un neglītāis cilvēkā pastāv līdzās.</i>
<i>Jaunākie laiki. Apgaismības un absolūtisma laikmets</i>	<i>Daudzveidīgs un pretrunīgs indivīds, kura mērķis- atklāt, iepazīt, izprast, iekarot un pakļaut dabu un pasauli. Prāta kā galvenās vērtības pašludināšana.</i>
<i>Modernisms</i>	<i>Cilvēks- uzvarētājs un zaudētājs, Dieva noliedzējs, atsvešinājies no dabas. Varas, industrijas un tehnikas kalps. Kosmopolīts.</i>
<i>Postmodernisms</i>	<i>Cilvēks- rotaļlieta dzīves spēlē (homo ludens). Indivīds konstruē savu identitāti. Cilvēks pakļauts varu un tehnoloģiju spēkam, zaudējis saikni ar dabu un dievišķo. Ironisks, viedokļu daudzveidības apņemts, pasauli uztver nosacīti. Fragmentārisms domāšanā, dekonstrukcija. Vienpatis.</i>

No: Austruma S., Muižarāja I. Kulturoloģija vidusskolai. R.: Zvaigzne ABC, 158.-159.lpp., 2010.

Rafaēls. Fragments no freskas „Atēnu skola”.

www.farm1.static.flickr.com

Fragmentā redzami Platons un Aristotelis. Platons rāda uz augšu- uz ideju pasauli, Aristotelis uz leju- uz redzamo jeb apkārtējo pasauli, kurā viņš arī meklē patiesību. Antīkais laikmets- indivīda saprāta, gudrības un ideālu nostiprināšanās laiks. Indivīds tiek uzverts kā sabiedrības daļa.

Antīkā laikmeta filozofija kā arī cilvēka, kultūras un sabiedrības aspekti aplūkoti grāmatā:

Semane T., Apsīte L., Rozenvalds J. Antīkā filozofija. R.: Zvaigzne ABC, 2007.g..

Antīkā filozofija

Milētas skola
Sokrats
Platons
Aristotelis
Hellēnisma laikmeta filozofija

1.Indivīda vieta sabiedrībā (pēc: „Ierosmes mācību priekšmeta „Kulturoloģija” apguvei. Metodiskais materiāls.” <http://www.visc.gov.lv/saturs/vispizgl/metmat/kulturologija.pdf> Skatīts 30.07.2010.)

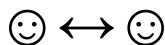
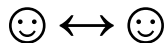

www.politika.lv

Indivīda sociālās lomas:

☺ viens un tas pats indivīds reizē ir dēls, brālis, tēvs, krusttēvs, brālēns (radniecības piemērs).

Socializēšanās:

- indivīda iekļaušanās sabiedrībā, sabiedrībā pastāvošās kārtības apzināšanās un ievērošana;
- saikņu veidošana ar citiem indivīdiem saskaņā ar šo kārtību, tās principiem.

➤ **Sociālais statuss** - atrašanās sabiedrības hierarhijā; saistīts ar indivīda izcelsmi, nodarbošanos, ekonomisko kapitālu. Attiecībās ar citiem sabiedrības indivīdiem sociālais statuss ietver tiesības, kā arī saistības (skolēns, skolotājs, deputāts, mācītājs, ierēdnis, bezdarbnieks).

➤ **Sociālā loma** - indivīda darbībā īstenojusies indivīda nozīme sabiedrībā; vienam indivīdam var būt dažādas sociālās lomas, katra sociālā loma ietver

noteiktu atbildību, tiesības un pienākumus (tēvs, dēls, krusttēvs, māsiņa, kaimiņš, pacients, pircējs, fans, spēlētājs).

- **Sociālais statuss** un **sociālā loma** vienmēr ir saistīti ar citiem indivīdiem un iekļaušanos sabiedrībā.
- **Sociālā mijiedarbība:** starp indivīdiem ir savstarpēja saskarsme, saistīta ar iekļaušanos sabiedrībā un piederību kultūrai un sociālai grupai.
- **Sociālās grupas** ir indivīdu kopums sabiedrībā, kuru raksturo vismaz viena kopīga pazīme. Sociālās grupas var iedalīt dažādos veidos:
 - **neorganizētas vai nejaušas grupas** – indivīdi, kas atrodas kopā nejaušās situācijās; bez iepriekšēja nodoma organizēta sociāla grupa (pasta apmeklētāji, pacientu rinda pirms pieņemšanas, koncerta apmeklētāji);
 - **organizētas grupas** – indivīdu mērķtiecīga apvienošanās grupā, kas var būt veikta: personisku, individuālu mērķu, intereses labā (interesu grupas, amatniecības pulciņš) vai kolektīvu mērķu labā (valsts institūcijas, ugunsdzēsēju vienība).
 - Vienā kultūrā var pastāvēt dažādas sociālās grupas, kas atrodas savstarpējās noteiktās attiecībās. **Kultūra** ietekmē tajā esošu **sociālo grupu** pastāvēšanu, kultūras pārmaiņas var veicināt jaunu sociālu grupu izveidi (piemēram, interneta dienasgrāmatu autori) vai iepriekš pastāvējušu grupu atjaunošanu (piemēram, atjaunota kora kolektīva dziedātāji). Indivīdu piederība kultūrā pastāvošām sociālām grupām var veidot daļu no indivīda identitātes (viena indivīda identitāte var būt, piemēram, skolēns, kordziedātājs, futbolists, katolis, katra no tām saistīta ar noteiktu sociālo grupu).

Uzdevums klasei:

Komentējiet, kādas indivīda sociālās lomas vai socializēšanās formas vērojamas attēlos:

1.

2.

www.liepajniekiem.lv

3.

1).....,

2).....,

3).....

Sabiedrības izpratne (рēs: Философия культуры.- М., 2009, 120 с.)

Sabiedrību veido indivīdi, bet tā nav aritmētiski mehāniska kopība. Sabiedrības formēšanās pamatā ir divi nepārtrauktās mijattiecībās pastāvoši līmeņi:

1) **indivīdu attiecības**, kas veidojas caur saskarsmi un saziņu, kas ir ne tikai informācijas apmaiņa un nodošana, bet arī pašas kultūras formēšanās, attīstības un funkcionēšanas līdzeklis un integritātes avots ;

2) **dažādu grupu** daudzveidīgo un pretrunīgo interešu pārklāšanās:

- „savējie”(mēs) un „svešie”(viņi),
- atkarība(drošība) un brīvība(risks),
- kolektīvisms un individuālisms,
- altruisms(savstarpēja palīdzība) un egoisms(izdevīgums),
- vienlīdzība un hierarhija,
- tradicionālisms un dinamisms.

Jautājumi pārrunām vai patstāvīgajam darbam:

1. Pārdomājiet un nosauciet, kādi faktori ietekmējuši Jūs kā sabiedrības locekļu veidošanos!

2. Izpētiet, kādu sociālo grupu pārstāvji ir Jūsu ģimenes locekļi (vai draugi)! Izveidojiet tabulu!

TEKSTA FRAGMENTS skolotāja ierosmei diskusijas organizēšanai.

„(..) Kultūras fenomenu priekšmetiskās formas kā cilvēciskās darbības rezultāts lielā mērā ir analogiskas precei, kas nav lieta, bet ir sabiedriska attiecība. Tikai atšķirībā no preces kultūras priekšmeti iemieso ne tikai sabiedriskas attiecības, bet arī cilvēka attieksmi pret dabu, pret tikumiskām un estētiskām vērtībām, sociālpsiholoģiskās un ideoloģiskās attiecības. Attieksmes pret dabu būtisko nozīmi kultūras izpratnē ir atklājis K. Markss, apgalvodams, ka par cilvēka vispārējo kultūras līmeni var spriest pēc vīrieša attieksmes pret sievieti. Jo vīrieša attieksme pret sievieti ir „visdabiskākā, vistiešākā un nepieciešamākā” cilvēku attiecība., un tā parāda, cik lielā mērā cilvēka dabiskā uzvedība ir kļuvusi par cilvēcisku. Neņemot vērā cilvēku dabiskās attiecības un atšķirības, nevar veidoties kultūrattiecības. Kultūrattiecības ir diferencētāka attiecību forma, kas dibinās ne tikai uz sociālajām attiecībām, bet pirmām kārtām ņem vērā dabisko noteiksmju raksturojumus: vīrietis- sieviete; sirmgalvis- bērns; jauniešis- pieaugušais u.c. Šo dabisko attiecību ievērošanas rezultāts arī ir specifiski

cilvēciskā saskatīšana cilvēkā, kultūras pamats. Piemēram, ja aiz sociālās attiecības vadītājs- darbinieks neredz cilvēku attiecības, tad tai ir lielas iespējas no kultūrattiecības kļūt par birokrātisku attiecību. Tas nozīmē, ka kultūra ir relatīvi patstāvīgs attiecību veids, kuru nenodrošina tikai sociālo attiecību pilnveidošana, bet kurā prasa no cilvēka viņa individualitātes izkopšanu, kultivēšanu kopumā. Kultūra, pēc M. Bahtina domām, vienmēr eksistē „uz robežas”- uz robežas starp dabu un sabiedrību, starp dabisko un sociālo pašā cilvēkā. Cilvēkam, apzinoties šo atšķirību, un aizpildot šo plaisu, ik brīdi jāatjauno divu veselā daļu vienība, jo kultūra, tāpat kā cilvēks, vienmēr ir kaut kas nedalāms, veselums visās savās izpausmēs. Tāpēc un tādā nozīmē kultūra ir radošs process, jo robeža starp dabisko un sociālvēsturisko nav dota gatavā veidā vienreiz un uz visiem laikiem. Cilvēka pasaules un sevis veidošanas procesā šī robeža ir pastāvīgi jāiezīmē no jauna. Tā ir robeža, kur beidzas dabas nosacītā nepieciešamība un sākas cilvēka brīvība, brīva sevis un savas pasaules veidošana.”

(Ella Buceniece. Kultūra un cilvēka pasaules veselums.(Buceniece E. Saprāts nav ilūzija. R., Pētergailis, 1999.)

Ko filozofe vēlas šajā fragmentā pateikt? Izsakiet savas pārdomas par latviešu filozofes E. Bucenieces raksta fragmentā minētajām kultūrattiecībām.

Darbs mājās.

Papildiniet savu TERMINU VĀRDNĪCU ar šādu jēdzienu skaidrojumiem!

- **Altruisms**- cilvēkmīla, pašai ziedzīgas rūpes par citiem (pretstats egoismam). (Svešvārdu vārdnīca.- Norden, 1996, 38.lpp.)
- **Egoisms**- īpašību kopums, kas izpaužas savu prasību izvirzīšanā un sava viedokļa uzsvēršanā.(Svešvārdu vārdnīca.- Norden, 1996, 183.lpp.)
 - **Eksistence**-(franču existence < latīņu *existentia* pastāvēšana). 1. Dabisko, sociālo, garīgo priekšmetu un parādību tīra esamība, to realitāte, dzīve (kustība - matērijas eksistences veids; eksistences minimums – ienākumu apjoms dzīves pamatvajadzību apmierināšanai). 2. Eksistenciālisma pamatjēdziens, kas raksturo

personības esamības veidu, tās subjektīvo pārdzīvojumu. (Latvijas enciklopēdiskā vārdnīca, www.letonika.lv)

- **Identitāte** – 1. *Filozofija*. Filozofisks jēdziens: lietu, norišu un parādību vienādība ar sevi pašu vai savstarpēja sakritība, kas balstās uz līdzīgām pazīmēm; kādas personas tāpatība, kas var turpināties, arī mainoties tās ārienei, personībai, intelektuālajām spējām, atmiņai un tā tālāk. 2. *Pedagoģijā*. Sevis apzināšanās, savu īpašību un spēju izjūta, paļaušanās uz sevi, pašapzinīga uzvedība, spēja pieņemt lēmumus(Latvijas enciklopēdiskā vārdnīca, www.letonika.lv)
- **Indivīds**- īpatnis, ikviens patstāvīgi esošs organisms, kādas bioloģiskas sugas pārstāvis; parasti cilvēks kā nedalāms veselums, persona. Pakāpeniski attīstības gaitā indivīds veidojas par personību, kam savukārt ir sabiedriska raksturs. (Latvijas enciklopēdiskā vārdnīca, www.letonika.lv)
- **Institūcija** - 1. Senās Romas civiltiesību rokasgrāmatas, kurās sistemātiski izklāstīti tiesību normu pamatprincipi. 2. Mūsdienās – valsts iestādes, starptautiskās organizācijas, starpvaldību iestādes. (Latvijas enciklopēdiskā vārdnīca, www.letonika.lv)
- **Socializācija** -1. *antrop.* Norise, kuras gaitā indivīds apgūst savas sabiedrības sociālās normas un kultūru. 2. *vēst.* Sabiedriskošana. (Svešvārdu vārdnīca.- Norden, 1996, 701. lpp.)

Izmantotā literatūra un Interneta resursi.

1. Buceniece E. Saprāts nav ilūzija. R., Pētergailis, 1999.
2. Gīrcs K. Kultūru interpretācija.-R.: AGB, 1998.
3. Austruma S., Muižarāja I. Kulturoloģija vidusskolai. R.: Zvaigzne ABC, 2010.
4. Semane T., Apsīte L., Rozenvalds J. Antīkā filozofija. R.: Zvaigzne ABC, 2007.
5. Svešvārdu vārdnīca. Norden, 1996.
6. Философия культуры.- М., 2009,
7. <http://www.visc.gov.lv/saturs/vispizgl/metmat/kulturologija.pdf>
8. www.letonika.lv

9. www.liepajniekiem.lv
10. www.delfi.lv
11. www.politika.lv
12. www.farm1.static.flickr.com
13. www.home.schule.at

Ieteicamā literatūra.

1. Cilvēks un dzīve socioloģijas skatījumā. Skolām un pašmācībai. R., 1996.
2. Ekonens J., Kulju V., Matsinena T., Sarinens H. Eiropas kultūras vēsture. R., Zvaigzne ABC, 1998.
3. Ērgle A., Purēns V., Sviestiņa I. Kulturoloģija. R., Zvaigzne ABC, 2009.
4. Fihte G.J. Cilvēka sūtība. Par cilvēka lielumu. R., 1991.
5. Gidenss E. Sabiedrības veidošanās. R., 1999.
6. Jurevičs P. Variācijas par moderno cilvēku. Daugava, 1956.
7. Kašīrers E. Apcerējums par cilvēku. R., 1997.
8. Rīgas kultūrvide 19. gadsimtā. A. Deglava romāns „Rīga”. Rakstu krājums. R., Pētergailis, 1999.
9. Rubene M. Aisthēsis. Mimēsis. Theōria. R., 2010.
10. Rubenis A. 20. gadsimta kultūra Eiropā. R., Zvaigzne AbC, 2004.
11. Sabiedrība un kultūra. Rakstu krājums. Liepāja, LiePA.
12. Brooker P. A concise Glossary of Cultural Theory.
13. Пивоев В.М. Философия культуры. Москва, 2009.
14. Марков Б.В. Храм и рынок. Человек в пространстве культуры. Санкт Петербург, 1999.
15. Арутюнов С.А., Рыжакова С.И.. Культурная антропология. Весь Мир, 2004.

